

Lukas kapitel 10. Övers och komm: Bo Giertz

Evangelium enligt Lukas Kapitel 10 Jesus sänder ut de sjuttio (Luk 10:1–12)

Översättning

Därefter utsåg Herren sjuttio andra och sände dem framför sig, två och två, till varje stad och plats dit han själv tänkte komma. Han sade till dem: Skörden är stor, men arbetarna är få. Bed därför skördens Herre att han sänder arbetare att bärga sin skörd.

Gå nu ut. Se, jag sänder er som lamm ibland vargar. Tag varken börs eller ränsel med er och inte sandaler. Stanna inte på vägen för att hälsa på folk. När ni kommer in i ett hem, säg då först: Frid vare med er som bor här! Finns då någon fridens son där kommer er frid att vila över honom, Om inte, så vänder den tillbaka till er själva. Stanna i det huset, och ät och drick vad det har att bjuda. Arbetaren är värd sin lön. Flytta inte från hus till hus. Kommer ni till en stad där de tar emot er, så ät den mat man sätter fram för er. Bota de sjuka som finns där och säg till dem: Nu har Guds rike kommit er nära. Men kommer ni till en stad, där man inte tar emot er, så gå ut på gatorna där och säg: Till och med det stoft från er stad som låder vid våra fötter borstar vi nu av oss. Men det skall ni veta, att Guds rike är nära. Jag säger er, att på domens dag skall det bli drägligare för Sodom än för den staden

Kommentar

Lukas berättar att Jesus nu, när han bröt upp mot nya trakter, skickade sjuttio budbärare framför sig. Antalet är symboliskt. I tionde kapitlet av Första Mosebok räknas det upp sjuttio folkslag på jorden. Att apostlarna var tolv betydde att Jesus ville grunda ett nytt Israel. Att budbärarna nu blev sjuttio innebar att alla stammar och folk var kallade att ingå i detta nya Israel.

Flera goda handskrifter säger sjuttiotvå i stället för sjuttio. Det kan bero på att den grekiska översättningen av Gamla Testamentet nämner sjuttiotvå folkslag i 1 Mos 10. De som läste den grekiska Bibeln trodde alltså att sjuttio måste bero på en felskrivning och ändrade siffran. De visste vad den syftade på.

Av de anvisningar som Jesus ger här läser vi åtskilliga hos Matteus i samband med utsändandet av de tolv. Man har gjort gällande att Lukas har konstruerat hela historien om de sjuttio därför att han i sitt material hittade två berättelser som inte var riktigt likalydande och trodde att det rörde sig om två olika händelser. Teorien förutsätter att Lukasevangeliet har kommit till i efterapostolisk tid, när minnena hade bleknat. Den blir högst osannolik om det rör sig om en redogörelse från en samtida till Petrus och Paulus. Sakligt sett ligger det ingenting osannolikt i att Jesus, när han nu drar söderut genom delvis okända trakter, låter sina lärjungar gå i förväg med budet att Guds rike är nära.

Anvisningarna liknar dem som de tolv fick med sig på färden. Ärendet hastar. Alla skall veta att Riket är nära. Budbäraren får inte stanna för att prata med gamla vänner eller nya bekantskaper. Han skall inte bekymra sig om logi och mat utan nöja sig om han får tak över huvudet och kan äta sig mätt. Men han kan med gott samvete äta vad man bjuder honom på. Det är inte fråga om askes utan om en förnöjsamhet som gör budbäraren effektiv. Han har med sig Kristi frid. Den är en realitet, något som han inte bara tillönskar utan skänker. Men den verkar inte automatiskt. Det finns människor som är tillslutna för den. Hos andra står hjärtat öppet. Då är det fråga om en ”fridens son”, en som kan ta emot Riket. Där man öppnar sig, där skall budbäraren stanna. Där skall han bota de sjuka. Helbrägdagörelserna hörde med till budskapet. De visade vad som var i görningen. Det skulle man säga till dem som blev botade: Ni ser att Guds rike har kommit er nära. Och detsamma skulle man säga till dem som avvisade evangeliet. Man skulle skudda stoftet av sina fötter till ett tecken att de och deras stad inte hade någon del i Riket. Men de skulle veta att det var nära!

Denna gång fick budbärarna gå också till hedningarna. Vägen gick ju delvis genom hedniska bygder. Om Jesus efter att ha snuddat vid Samariens nordligaste del vände mot öster, gick vägen över Skytópolis eller Pella. Där var man på grekisk mark, i Dekapolis område. Det är nog också därför som Jesus säger, att lärjungen får äta vad som sätts fram, utan att fråga om maten en judisk uppfattning var oren. Han hade ju redan i Galileen ”förklarat all mat för ren”; (Mark 7:19).

Domen över de obotfärdiga städerna (Luk 10:13–16)

Översättning

Ve dig, Korasin! Ve dig, Betsaida! Hade de kraftgärningar skett i Tyrus och Sidon, som har skett hos er, skulle de för länge sen ha gjort bättring i säck och aska. Men för Tyrus och Sidon skall det bli drägligare i domen än för er. Och du Kapernaum, tänker du ”bli upphöjd till himmelen”? Nej, ”ned till dödsriket måste du fara”. Den som hör er, han hör mig, och den som förkastar er, han förkastar mig. Men den som förkastar mig, han förkastar honom som har sänt mig. Kommentar

Här fogar Lukas in Jesu verop över de städer som inte gjorde bättring. Det visar att han ordnar sitt material efter innehållet, mera ur saklig synpunkt än kronologisk.

Korasin och Betsaida ligger norr om Gennesarets sjö. Kapernaum var Jesu hemort under den tid han verkade i Galileen. Matteus placerar dessa ord där de tidsmässigt tycks höra hemma. Men Lukas sätter in dem i detta sammanhang, där han nyss återgett Jesu ord om domen som väntar en ort, när den förkastat erbjudandet om Guds rike. Har man förkastat budbäraren, så har man förkastat Jesus. Budbärarna var hans befullmäktigade ombud. Därför blev de utsända två och två. De bekräftade – enligt judisk rättsordning – vad uppdragsgivaren sagt. De representerade honom. Deras ord gällde som hans. Men den som förkastar Jesus, han förkastar Gud själv.

I ordet om Kapernaum citerar Jesus en profetia hos Jesaja (14:12 f) som judarna läste som en antydning om Satans fall och det ondas uppkomst. Satan ville göra sig ”lik den Högste”. Han ville stiga upp till himmelen och upprätta sin egen tron. Men han skulle inte lyckas. ”Ned till dödsriket måste du fara.” Och detta är vad som sker vid varje uppror mot Gud. Det är obotfärdighetens öde. Otron vill bestämma själv. Den vill klara sig utan Gud och skapa sin egen himmel. Men slutet blir att den störtas ned i dödsriket. Makten över andarna och tryggheten under Guds beskärning (Luk 10:17–20) Översättning

De sjuttio vände tillbaka fulla av glädje och sade: Herre, till och med de onda andarna lyder oss när vi talar i ditt namn! Men han svarade: Jag såg Satan falla från himmelen som en blix. Ja, jag har givit er makt att trampa på ormar och skorpioner och allt vad fienden bådär upp, och ingenting skall göra er skada. Men gläd er inte över att andarna lyder er, utan gläd er över att era namn står skrivna i himmelen. Kommentär

Lukas berättar nu omedelbart hur de sjuttio kom tillbaka. Han har en särskild orsak till det. Här finns ett sammanhang med den nyss nämnda profetian om Satans fall. De sjuttio berättade glada och tydligen lite överraskade hur de onda andarna vikit för Jesu namn. Jesus hade ju inte direkt befallt dem driva ut onda andar. Åtminstone nämner Lukas ingenting om den saken. Ändå hade de lyckats. Och nu säger Jesus att han ”såg Satan falla från himmelen som en blix”. Att Satan – som varit en av Guds änglar, skapad av Gud – kan träda upp inför Gud, är en tanke som möter oss både i Gamla och Nya Testamentet. Han kommer som Åklagaren (Job 1:6), ”våra bröders åklagare som dag och natt anklagar dem inför vår Gud” (Upp 12:10). Nu störtas han ned. Guds Messias har redan tvingat Frestaren att vika. Nu går han till Jerusalem för att utföra det verk, som skall beröva Åklagaren hans vapen. Att Satan föll ”som en blix” syftar på början av samma profetia hos Jesaja: Hur har du icke fallit från himmelen, du strålande morgonstjärna! Som blixten faller ur molnet, så har den fallna morgonstjärnan slungats ner.

Satans makt är alltså bruten. Han kan inte tillfoga den som tror någon verklig skada. Jesus citerar den 91 psalmen, den som handlar om tryggheten under den Högstes beskärning. Judarna brukar uppkalla sina psalmer efter begynnelseorden. Den här hette ”Den som sitter” – nämligen under den Högstes beskydd, under den Allsmäktiges skugga. Det är motsatsen till Satans program. Han ”tänkte i sitt hjärta: Jag vill stiga upp till himmelen. Högt ovanför Guds stjärnor vill jag ställa min tron”. Här ställer Jesus två livsprogram mot varandra: självhävdelsens och gudstrons. Och han påminner om att frestelsen att göra sig själv stor kan komma som en följd av de framgångar man har i hans tjänst. Det är inte makten över andarna som är det stora. Det är den ringhet som gör oss helt beroende av Gud – och därmed till Rikets arvingar, som har sina namn skrivna i himmelen. Sonens hemlighet som nu uppenbaras (Luk 10:21–24) Översättning

Vid samma tid jublade han i den helige Ande och sade: Jag prisar dig, du himmelens och jordens Herre, för att du har dolt detta för de visa och kloka, men uppenbarat det för de olärda och små. Ja Fader, så var ju din goda vilja. Allt har av min Fader blivit anförtrott åt mig. Och ingen vet vem Sonen är utom Fadern, inte heller vem Fadern är utom Sonen och den för vilken Sonen vill göra honom känd.

När de sedan var ensamma, vände han sig till lärjungarna och sade: Saliga är de ögon som får se det ni ser. Ja, jag säger er: många profeter och kungar ville se det ni ser, men fick inte se det, och höra det ni hör, men fick inte höra det.

Kommentär

Jesus jublade, säger Lukas. Det bröt fram en glädje ”i den helige Ande”, alltså av det slag som inte bygger på vad förnuftet och känslorna brukar kunna glädja sig åt. Jesus ”prisar” sin Fader. Han använder ett ord som samtidigt betyder att bekänna sig till Gud och ge honom äran för allt det han gör, även när det går tvärt emot vad vi vanligen önskar oss. Vad Jesus här prisar är ju något som ter sig obegripligt. Varför skall just de visa och kloka, de mäktiga och inflytelserika, de lagkunniga och skriftlärd avvisa evangeliet? Men så har det gått, och så har Gud velat ha det.

Lukas har fogat in dessa ord i ett sammanhang som visar hur väl han förstått dem. Nyss talade Jesus om den stora motsatsen mellan att vilja bestämma själv, utan att behöva böja sig för Gud, och att gå in under Guds mäktiga hand. Det är denna olikhet som går i dagen, när evangeliet ljuder. De rika och mätta, de oförvitliga och ansedda, de som vet sig vara något, de tackar nej. Men de fattiga och hungrande och ringaktade, de som vet att de ingenting har, de kommer. ”Olärda och små” står här som översättning av ett ord som egentligen betyder att vara ”omyndig”, sådan som ett barn eller en slav.

Sen följer några ord, som skildrar hemligheten i Jesu person, den som lyst igenom allt vad han sagt och gjort och som lärjungarna långsamt börjat förstå. Han är Sonen, den som inte är lik någon annan, den som endast Fadern känner. Han har en kunskap om Fadern som ingen annan har, och den har han kommit för att ge åt dem, som vill ta emot. Orden har en påfallande likhet med Johannesevangeliet, men de återfinns inte där. De är ett exempel på hur den syn på Jesus, som Johannes utförligt vittnar om, hörde med till det budskap, som apostlarna samfällt stod för.

Jesus påminner sina lärjungar vilket privilegium det är att få se och höra det de nu är med om. Hela världshistorien har syftat fram mot den tid som nu är inne. De fromme har hört om den i Guds löften och längtat efter den. Nu är tiden fullbordad. Det är saligt,

och det har ansvar med sig.
Översättning

Samariten som älskade sin nästa (Luk 10:25–37)

Då kom en lagkunnig fram och tänkte sätta honom på prov. Han frågade: Mästare, vad skall jag göra för att få evigt liv? Han svarade honom: Vad är skrivet i lagen? Hur läser du? Han svarade: Du skall älska Herren din Gud av hela ditt hjärta och hela din själ, av all din kraft och allt ditt förstånd, och din nästa så som dig själv. Då sade han till honom: Rätt svarade du. Gör det, så får du livet. Men han ville rättfärdiga sig själv och frågade: Vem är då min nästa? På den frågan svarade Jesus: En man färdades från Jerusalem ned till Jeriko och råkade ut för rövare. De plundrade honom in på bara kroppen och misshandlade honom. Sen gav de sig iväg och lät honom ligga där halvdöd. Nu fogade det sig så, att en präst kom ned längs samma väg. Han fick se honom och gick förbi. På samma sätt kom en levit till platsen. Han såg honom och gick förbi. Men en samarit som var på resa kom fram till stället där han låg och fick se honom och greps av medlidande. Han gick fram och hällde olja och vin på hans sår och förband dem. Sen hjälpte han upp honom på sin åsna och förde honom till ett härbärke och skötte om honom. Nästa morgon tog han fram två denarer och gav åt värdshusvärdens och sade: Sköt om honom och får du fler utlägg för hans skull, så skall jag betala dig när jag reser tillbaka. — Vilken av de tre tycker du var en nästa för den mannen som råkade ut för rövarna? 37 Han svarade: Den som visade honom barmhärtighet. Då sade Jesus till honom: Gå du och gör på samma sätt. Kommentar

Det kommer en skriftlärare fram till Jesus för att pröva hans renlärighet. Formellt uppträder han hövligt. Han kallar honom rabbi och erkänner honom alltså som ett slags kollega. Men hans fråga är ingen verklig fråga. Han vill inte ha besked utan bara locka fram något påstående som kan kritiseras. Frågan som han kommer med var en av de stora och viktiga, den som också den rike ynglingen kom med: Vad skall jag göra för att få evigt liv? Jesus avslöjar strax att det är en skenfråga, och frågar honom hur han egentligen läser sin Bibel. ”Läser” betyder här egentligen ”läser upp”. Det var vad den skriftlärde gjorde var dag, när han reciterade Israels trosbekännelse (5 Mos 6:4 f). Där ingår budet om att älska Gud av allt sitt hjärta. Och att budet om kärleken till nästan var en god sammanfattning av lagens bud visste redan rabbinerna. Det måste ha varit genant för den skriftlärde att läsa upp så elementära saker. Och Jesus kunde inskränka sig till att säga: Rätt svarat. Gör det också.

Den skriftlärde kände udden. Ville Jesus sätta ifråga att han höll dessa bud? Kanske kärleken till nästan? Här drog de skriftlärde vissa gränser, annars skulle ju det budet bli alltför svårt att hålla. De gränserna kunde man nog försvara. Alltså tog den skriftlärde upp frågan: Vad menas egentligen med min nästa?

Jesus svarar med att ta ett exempel ur vardagen. Mellan Jerusalem och Jeriko låg Juda öken, ett öde bergland, genomskuret av branta klyftor, där vägen ringlade sig ned till Jordanslätten, som låg mer än tusen meter lägre än Oljeberget. Det var ett idealiskt tillhåll för rövare och terrorister, och man var aldrig riktigt säker om man färdades där ensam. Så gick det nu för mannen i berättelsen. Han blev utplundrad och så illa slagen, att han låg halvdöd vid vägkanten. Så kommer en präst ”nedför” vägen, som det måste heta när man ser terrängen framför sig. Han fick syn på den slagne men gick förbi. Han hade goda skäl. Mannen kunde ju redan vara död. Som präst fick han inte röra vid en död utom bland sina närmaste. Dessutom var det farligt att stanna. Rövorna kunde ju vara kvar i närheten. Han skyndade vidare. På samma sätt gjorde leviten som kom efter honom. Men en resande samarit dök upp på vägen, och han tog sig an den slagne och skötte hans sår så som man gjorde på den tiden, och satte honom på sin åsna och tog honom med till nästa härbärke. (Ännu i dag ligger ett litet värdshus i öknen, halvvägs ned till Jeriko.) Där skötte han ytterligare om sin skyddsling och stannade över natten. Nästa dag gav han värdens två denarer för den sjuke. Det tycks enligt samtida uppgifter ha räckt till logi och mat under ett par veckor. Räckte det inte, så lovade han betala resten när han om en tid vände tillbaka på samma väg. Han gjorde alltså allt han rimligen kunde för denne jude, som egentligen räknades till samariternas arvfäder.

Detta var alltså berättelsen. Sen låter Jesus den skriftlärde konstatera, vem som här visade sig vara en nästa. Och återigen ställde han honom inför kravet: Gör det! Han hade velat diskutera och ge Jesus orätt. Nu stod han själv till svars inför Guds lag. Frågan om vem som är min nästa hade också fått sitt svar – ett mycket praktiskt svar, som man inte så lätt slingrar sig undan. Min nästa är den som jag möter på vägen genom livet och kan göra något för. Det är inte fråga om en allmän kärlek till mig som jag aldrig har sett. Det är fråga om att älska dem som Gud lägger i min väg. Det gäller konkreta handlingar som kan kosta både tid och pengar. Ty min nästa är den som jag har att göra med, så att jag kan gagna eller skada honom.

Matteus och Markus berättar om en skriftlärare i Jerusalem som kom med en fråga om det yppersta budet och som svar fick det dubbla kärleksbudet. Man har velat se denna berättelse hos Lukas som en starkt förändrad dubblett. Men det gäller två olika frågor, som var för sig hörde till de flitigt debatterade bland de skriftlärde. Och det är uppenbart att motståndarna gång på gång ställde sådana frågor till Jesus och att han brukade svara med att hänvisa till Skriften. Det vore underligt om man bara haft något enstaka tillfälle i minnet, som man sen broderat vidare på.

Marta och Maria (Luk 10:38–42)

Översättning

När de var på vandring kom han in i en by, och en kvinna som hette Marta tog emot honom i sitt hem. Hon hade en syster Maria, som satte sig med de andra vid Herrens fötter och lyssnade till hans ord. Men Marta jäktade omkring, upptagen med allt som skulle rustas till. Hon kom fram till honom och sade: Herre, bryr du dig inte om att min syster har lämnat åt mig ensam att ordna med allt? Säg nu åt henne att hon hjälper mig. Men Herren svarade henne: Marta, Marta, du gör dig bekymmer och oro för så mycket. Men bara ett är nödvändigt. Maria har valt den goda delen, och den skall inte tas ifrån henne. Kommentar

Lukas är den bland evangelisterna som ger oss det vidaste urvalet av berättelser om Jesus. Det hänger kanske samman med att han – som han säger i inledningen – har försökt att ”noga ta reda på allt ända från början”. Han är den bland synoptikerna som har de flesta beröringspunkterna med Johannes. Ett exempel på den saken är berättelsen om Marta och Maria. De nämns annars bara av Johannes, som låter oss veta att de bodde i Betania utanför Jerusalem och hörde till Jesu närmaste vänner. Lukas ger oss – som så ofta – ingen upplysning om plats eller tid. Men han vet att berätta vad som en gång tilldrog sig när Jesus besökte dem. Han ger oss därmed en antydning om att Jesus varit i trakten av Jerusalem oftare än som annars framgår av synoptikerna. Johannes har som bekant mycket att berätta om den saken.

Jesus kommer alltså på besök. Marta, den äldre av systrarna vill ge honom ett värdigt mottagande och rustar till allt vad huset förmår. Men Maria sätter sig vid Jesu fötter – ”också Maria” gjorde det, som det heter i grundtexten. De andra var naturligtvis lärjungarna. Det ger oss en bild ur vandringslivets vardag. Man har varit på väg, kanske större delen av dagen. Nu är man framme, och omedelbart börjar undervisningen, enligt det mönster som var självklart bland judarna. Mästaren sitter och runtomkring slår sig lärjungarna ner eller står i en ring och lyssnar.

Under tiden arbetar Marta för att få allt i ordning och blir irriterad på sin syster. Till slut går hon bort till Mästaren och ber honom säga till den försumliga att göra sin plikt. Men Jesus svarar att Maria gör just det som hon borde göra. Hon har gjort ett riktigt val, när hon skjuter på allt annat för att ta emot evangeliet.

Vi möter här på nytt detta grundfaktum som lyser fram överallt i berättelserna om Jesus. Han är Guds oförljkeliga ingripande i världen, det som allting hänger på, det som skett en enda gång. Med honom har Riket kommit och det gäller att ta emot det medan det finns där. Vi möter här samma omvärdering som tidigare. God mat, gästfrihet och jordisk glädje är ingenting förbjudet. Men det är inte ”den goda delen”, inte det som vi är skapade till. Sådant relativt gott får inte bli ett hinder, som håller oss borta från Riket. Man kan inte ersätta lyssnandet, stillheten inför evangeliet, gudstjänsten, med aldrig så välmentade tillrustningar för att bjuda andra på det bästa man har. Om det gäller, får vi justera våra invanda föreställningar om gästfrihet och konventionella begrepp om ett passande uppträdande. Det finns något som går före.

Copyrightregler:

Bo Giertz är upphovsman till såväl översättning som kommentar,
Nedladdning och utskrift av såväl översättning som kommentar får endast ske för personligt bruk,
All övrig användning av såväl översättning som kommentar måste godkännas av rättsinnehavarna samt
Stiftelsen bibelskolan.com åtar sig att förmedla eventuella förfrågningar om vidare användning av översättning och/eller kommentar till rättsinnehavarna.

REGISTER:Nya Testamentet Lukas evangelium